

**AIŠKINAMASIS RAŠTAS**  
**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS**  
**NEPASITURINTIEMS GYVENTOJAMS ĮSTATYMO NR. IX-1675**  
**5, 6, 7 IR 11 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO**  
**ĮSTATYMO PROJEKTAS**

**1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai:**

Projekto rengimą paskatino drastiškai išaugusios kainos už elektros energiją Lietuvos Respublikos gyventojams. Šiuo metu Lietuvoje funkcionuoja gerai išvystyta būsto šildymo išlaidų kompensavimo sistema. Ja naudojasi laikinus finansinius sunkumus patiriantys asmenys, senjorai, nedideles pajamas gaunančios šeimos. Žmonėms kompensuojama ne tik dalis išlaidų už būsto šildymą, bet ir sąlyginai smulkios išlaidos – už karštą bei šaltą vandenį (vidutiniškai 2–5 eurai per mėnesį). Tačiau Lietuvoje nėra jokių kompensacijų už elektros energijos išlaidas, kurios pastaruoju metu sudaro reikšmingą dalį mažai uždirbančių šeimų biudžeto ir neretai siekia šimtą ar daugiau eurų per mėnesį.

Svarbu suprasti, kad būsto šildymo išlaidų kompensavimo sistema yra labai lanksti, ja gali naudotis net ir vidutinės pajamas gaunantys asmenys, jei šildymo išlaidos viršija tam tikrą procentą jų šeimos biudžeto. Skaičiavimo formulė yra kiek sudėtinga, bet jos esmė yra ta, kad valstybė padeda tik esant realiam poreikiui. Kai šeimos pajamos padidėja ar kainos už šildymą normalizuojasi, žmonės nebegali gauti kompensacijų. Vidutiniškai per vieną 2022 metų I pusmečio mėnesį būsto šildymo išlaidų ir vandens išlaidų kompensacijas gavo 152,86 tūkst. asmenų (5,4 proc. visų Lietuvos gyventojų). Valstybė būsto šildymo kompensacijoms 2021 metais skyrė 20 mln. eurų, tačiau šiais metais dėl smarkiai išaugusių šildymo kaštų šios išlaidos padidėjo. Per pirmą 2022 metų pusmetį šildymo išlaidų kompensacijos sudarė 29 mln. eurų. Nors tai dideli pinigai, tačiau valstybės pagalba yra būtina mažas pajamas gaunantiems žmonėms išgyventi.

Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO) rekomenduoja plėsti ir stiprinti tokios tikslinės pagalbos sistemas, tačiau vengti didelių biudžeto praradimus generuojančių sprendimų, tokių kaip mokesčių tarifų mažinimai. Šiuo metu valstybė taiko ne tikslinį, o universalų sprendimą ir laikinai dengia dalį išaugusios elektros energijos kainos. Nors subsidija taikoma visiems vartotojams, tačiau akivaizdu, kad tokios pagalbos nepakanka nepriteklių patiriantiems žmonėms ir tai negalės tęstis ilgai dėl reikalingų milijardinių sumų iš valstybės biudžeto. Valstybė turi ieškoti sprendimų, kaip mažinti kainą, daugiau generuoti elektros energijos ir kaip tikslingai padėti žmonėms, kai jų sąskaitos už elektros energiją viršija jų galimybes mokėti.

Per 2010–2011 metų ekonominę krizę šildymo kompensacijomis naudojosi virš 200 tūkst. asmenų ir tai labai padėjo išvengti socialinio sprogo. Tačiau iš karto po krizės, paramos gavėjų skaičius smarkiai sumažėjo ir nesiekė 2–3 proc. Lietuvos gyventojų. Piktnaudžiauti kompensacijomis už šildymą beveik neįmanoma, nes piniginės socialinės paramos skirstymas jau seniai yra savarankiška savivaldybių funkcija, todėl vykdant griežtą paramos gavėjų priežiūrą, savivaldybės kasmet sutaupo dideles sumas nepaskirtos paramos pinigų. Remiantis gerai funkcionuojančia piniginės socialinės paramos sistema, siūlome finansinius sunkumus patiriantiems žmonėms dalinai kompensuoti elektros energijos išlaidas, skatinant žmones taupyti elektros energiją ir ją gaminti patiems. Siūlomais įstatymo pakeitimais numatoma, kad gaminantys vartotojai arba atsinaujinančių išteklių energijos bendrijos dalyviai galėtų pretenduoti į padidintą paramos intensyvumą. Papildomai įstatymo projektu siūloma spręsti piniginės socialinės paramos nepaėmimo problemą, lengvinant sąlygas naudotis būsto šildymo ir elektros energijos kompensacijomis.

**2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai:**

Demokratų frakcijos „Vardan Lietuvos“ Seimo nariai.

### **3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai:**

Šiuo metu Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas numato, kad piniginės socialinės paramos rūšys yra šios: socialinė pašalpa, būsto šildymo išlaidų, geriamojo vandens išlaidų ir karšto vandens išlaidų kompensacijos. Kompensacijų už elektros energijos išlaidas nėra numatyta.

Būsto šildymo išlaidos kompensuojamos, kai naudingasis būsto plotas ir atskirų energijos ar kuro rūšių sąnaudos būstui šildyti yra ne didesni už šio įstatymo 12 straipsnyje nustatytus normatyvus, viršija 10 procentų skirtumo tarp bendrai gyvenančių asmenų arba vieno gyvenančio asmens vidutinių pajamų per mėnesį ir 2 valstybės remiamų pajamų dydžių kiekvienam bendrai gyvenančiam asmeniui arba 3 valstybės remiamų pajamų dydžių vienam gyvenančiam asmeniui. Vidutinis būsto šildymo išlaidų kompensacijos dydis vienam asmeniui per vieną 2022 metų I pusmečio mėnesį būstą šildant centralizuotai sudarė apie 47,4 euro (2021 metais – 24,46 euro). Šis padidėjimas tik minimaliai padeda amortizuoti augančias būsto šildymo kaštus, nes visiškai nekompensuojamos šeimos išlaidos už elektros energiją tampa didžiule našta nepasiturintiems.

Šiuo metu net tris vidutinius atlyginimus uždirbanti keturių asmenų šeima, jei jos šildymo sąskaita viršija 350 eurų per mėnesį, gali pretenduoti į 118 eurų šildymo išlaidų kompensaciją. Priėmus šį įstatymą tokia šeima gaus 26 euraus daugiau, o į paramą galės pretenduoti daugiau vidutines pajamas gaunančių šeimų, jei tokia parama joms yra tikrai reikalinga šią sunkią žiemą. Svarbu paminėti, kad pirmą kartą kreipiantis dėl paramos net nevertinamas žmonių turimas turtas, tad parama teoriškai gali naudotis ir daug turto turintys asmenys, nes šios sistemos esmė yra laikina pagalba tada, kai turimas žemės sklypas ar garažas nepadeda spręsti finansinių problemų.

Atsižvelgiant į 2021 metų rugsėjo mėnesį paskelbtą Nacionalinio skurdo mažinimo organizacijų tinklo veiklos ataskaitą matyti, kad „dalis žmonių paramos nesikreipia, nors turi teisę gauti išmokas, o tyrimai rodo, kad paramos nesikreipia apie 20 proc. potencialių paramos gavėjų. Socialinę piniginę paramą gauna tik apie 2–3 proc. žmonių, tuo tarpu skurdo rizikos lygis 2020 metais šalyje siekė 20,9 proc. Dalis žmonių nežino apie paramos galimybes, negeba įvykdyti administracinių sąlygų arba siekia išvengti stigmos. Visuomenėje giliai įsišaknijęs paramos gavėjų kaip piktnaudžiautojų ir veltėdžių paveikslas dalį žmonių atbaido kreiptis jiems priklausančios paramos. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2018–2020 metais už ES pinigus atlikto projekto „Socialinės paramos politikos pokyčių prognozavimo, sprendimų priėmimo, derinimo ir veiksmingumo stebėsenos sistemos sukūrimas“ išvadoje konstatuojama, kad išmokų nepaėmimas (angl. non take up) – tai situacija, kai asmuo (namų ūkis), nors ir turi teisę į tam tikrą išmokos rūšį (atitinka išmokai gauti keliamas sąlygas), tačiau nesikreipia/ negauna šios išmokos. Todėl išmokų nepaėmimo dalis yra skaičiuojama nuo gyventojų dalies, kurie negauna išmokos lyginant su tais, kurie turi teisę į ją. Projekto rezultatai parodė, kad Lietuvoje išmokų nepaėmimas gali būti daugiau negu 20 proc. Atsižvelgiant į tai 2020 metais suformuotos I. Šimonytės vadovaujamos Vyriausybės programoje numatytas tikslas mažinti išmokų nepaėmimo mastus Lietuvoje prie kurio įgyvendinimo prisideda ir šio įstatymo projekto siūlomi pakeitimai.

### **4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama:**

Siūlome įteisinti naują Piniginės socialinės paramos rūšį ir įstatymu nustatyti, kad teisę į piniginę socialinę paramą turintys asmenys, taip pat asmenys, auginantys vaikus, kuriems pagal Išmokų vaikams įstatymo 6 straipsnio 2 dalį papildomai skiriama ir mokama išmoka vaikui, gali gauti elektros energijos išlaidų kompensaciją, kuri yra lygi 80 proc. faktinių būsto elektros energijos naudojimo išlaidų, bet ne daugiau nei už 80 kWh vienam gyvenančiam asmeniui per mėnesį ir ne daugiau nei už 40 kWh vienam bendrai gyvenančiam asmeniui per mėnesį. Bendra kompensacijos suma per mėnesį negali viršyti 300 kWh elektros energijos kainos. Skatinant žmones taupyti elektros energiją, kompensuojama būtų tik dalis kainos su aiškia maksimalia kompensavimo riba vienam

žmogui ir namų ūkiui. Teisę gauti elektros energijos išlaidų kompensaciją siūlome susieti su teise į šildymo išlaidų kompensaciją (aktualu žiemą) ir teise į socialinę pašalpą (aktualu visus metus) bei su teise gauti papildomą vaiko išmoką (aktualu daugiavaikėms šeimoms ir šeimoms su vaikais, turinčiais negalią).

Projektu sprendžiama ir kita problema – itin mažas socialinės pašalpos gavėjų ratas Lietuvoje. Vidutiniškai per vieną 2022 metų I pusmečio mėnesį socialinę pašalpą Lietuvoje gavo 66,8 tūkst. asmenų (2,36 proc. visų šalies gyventojų). Palyginti su 2021 metų I pusmečiu, per mėnesį socialinę pašalpą gavusių asmenų skaičius vidutiniškai išaugo 0,8 proc. (nuo 66,3 iki 66,8 tūkst. asmenų), išlaidos socialinei pašalpai mokėti išaugo 1 proc. (nuo 42,9 iki 43,34 mln. eurų). Vidutinė piniginių pašalpų sudaro vos 108,2 eurų per mėnesį, kas yra kur kas žemiau numatyto minimalių vartojimo poreikių dydžio vienam asmeniui Lietuvoje.

Atsižvelgiant į socialinės paramos nepaėmimo problemą, tikslinga šiek tiek išplėsti socialinės paramos gavėjų ratą nustatant, kad asmuo turi teisę į socialinę pašalpą, jeigu, kreipimosi dėl socialinės pašalpos metu, jo vidutinės pajamos per mėnesį yra mažesnės kaip 1,5 (šiuo metu nustatyta 1,1) valstybės remiamų pajamų dydžio, kreipiantis dėl būsto šildymo (ir elektros energijos) išlaidų kompensavimo, kai tos išlaidos viršija 10 procentų skirtumo tarp bendrai gyvenančių asmenų arba vieno gyvenančio asmens vidutinių pajamų per mėnesį ir 2,5 valstybės remiamų pajamų dydžių kiekvienam bendrai gyvenančiam asmeniui arba 3,5 valstybės remiamų pajamų dydžių vienam gyvenančiam asmeniui. Vidutiniškai per vieną 2022 metų I pusmečio mėnesį būsto šildymo išlaidų ir vandens išlaidų kompensacijas gavo 152,86 tūkst. asmenų (5,4 proc. visų Lietuvos gyventojų). Per vieną 2022 metų I pusmečio mėnesį, palyginti su atitinkamu 2021 metų laikotarpiu, vidutiniškai per mėnesį gavusių būsto šildymo išlaidų ir išlaidų vandeniui kompensacijas asmenų skaičius išaugo 60,53 proc. (nuo 95,22 iki 152,86 tūkst. asmenų). Būsto šildymo išlaidų kompensacijų gavėjų skaičiaus ir lėšų šiai paramai augimui įtakos turėjo būsto šildymo kainų augimas (Lietuvos šilumos tiekėjų asociacijos duomenimis, lyginant 2021/2022 metų šildymo sezoną su 2020/2021 metų šildymo sezonu vidutinė šilumos kaina buvo apie 76 procentus didesnė). Be to, nuo 2022 m. sausio 1 d. dvigubai padidintas valstybės remiamų pajamų dydis, taikomas būsto šildymo išlaidų kompensacijai apskaičiuoti.

**5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta:**

Priėmus įstatymą, neigiamų pasekmių nenumatoma.

**6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai:**

Įstatymo priėmimas įtakos kriminogeninei situacijai neturės.

**7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai:**

Įstatymas turės teigiamą įtaką verslo sąlygoms, nes didins pasitikėjimą socialinės paramos sistema, kuri Lietuvos žmonėms padės išgyventi žiemą, siaučiant rekordiškai didelei infliacijai.

**8. Ar įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams:**

Įstatymo projektas įgyvendina Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. rugsėjo 9 d. nutarimu Nr. 998 „Dėl 2021–2030 metų Nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“ patvirtinto 2021–2030 m. nacionalinio pažangos plano 2 strateginį tikslą „Didinti gyventojų socialinę gerovę ir įtraukti, stiprinti sveikatą ir gerinti Lietuvos demografinę padėtį“.

**9. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios:**

Priėmus įstatymo projektą, būtina parengti Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymais ir savivaldybių tarybų sprendimais reglamentuojamų socialinės paramos skirstymo tvarkų pakeitimus.

**10. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka:**

Įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų. Įstatymo projekte naujų sąvokų ir terminų nepateikiama.

**11. Ar įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus:**

Įstatymo projektas neprieštarauja Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir Europos Sąjungos dokumentams.

**12. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti:**

Projektui įgyvendinti reikia pakeisti Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymus, savivaldybių institucijos turės pakeisti piniginės socialinės paramos skirstymo tvarkas.

**13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais):**

Pritarus Įstatymo projekte siūlomoms nuostatomis, elektros energijos išlaidų kompensacijų įgyvendinimui reikės numatyti papildomą 30–60 mln. eurų finansavimą 2023 metų valstybės biudžeto projekte, priklausomai nuo aktualių infliacijos prognozių, numatomos elektros energijos kainos subsidijos ir kitų kintamųjų. Sprendžiant socialinės paramos nepamėmimo problemą ir darant prielaidą, kad 50 proc. gali padidėti išlaidos socialinei paramai, valstybės biudžete reikės numatyti dar apie 55 mln. eurų. Tikslesnius skaičiavimus pateiks Vyriausybė, rengdama 2023 metų valstybės biudžeto projektą.

**14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados:**

Rengiant Įstatymo projektą, specialistų vertinimų ir išvadų nebuvo gauta.

**15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis:**

Reikšminiai Įstatymo projekto žodžiai, kurių reikia jam įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant reikšminius žodžius pagal Europos žodyną *Eurovoc*, yra „neatlygintinio užimtumo veikla“, „savarankiškai dirbantys“, „draudžiamosios pajamos“.

**16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai:**

Nėra.

Teikia  
Seimo nariai